

การปรับโครงสร้างของกรมส่งเสริมการเรียนรู้สู่การบริหารงานวิชาการเชิงรุก

Restructuring the Department of Learning Promotion Towards Proactive Academic Management

วรกมล ยั่งสุข¹ และ สาโรจน์ เผ่าวงศากุล²

Worakamon Yangsook¹ and Saroch Pauwongsakul²

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand

E-mail: ¹worakamon2936@gmail.com; ²sengcomm@kru.ac.th

Received April 23, 2025; Revised June 28, 2025; Accepted June 30, 2025

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2566 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการปฏิรูประบบการศึกษานอกระบบของไทยโดยมีผลเป็นการยกเลิก พ.ร.บ. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และเปลี่ยนสถานะจาก "สำนักงาน กศน." เป็น "กรมส่งเสริมการเรียนรู้" เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 ภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ การปรับโครงสร้างนี้ทำให้กรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นนิติบุคคลที่มีความคล่องตัวสูงขึ้นในการบริหารจัดการงบประมาณ ทรัพยากร และนโยบายด้านการศึกษานอกระบบได้อย่างครบวงจร และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ภารกิจหลักของกรมส่งเสริมการเรียนรู้คือการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเข้มข้นยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นการปฏิรูปครั้งสำคัญเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เข้าถึงได้ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทุกช่วงวัย พร้อมทั้งคงคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิตและยกระดับมาตรฐานการบริหารวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การขับเคลื่อนภารกิจด้านการเรียนรู้เชิงรุกต่อไป

คำสำคัญ: กรมส่งเสริมการเรียนรู้, การบริหารงานวิชาการ, การบริหารงานเชิงรุก, การปรับโครงสร้าง

Abstract

The Learning Encouragement Act B.E. 2566 (2023), published in the Royal Thai Government Gazette on March 19, 2023, marks a significant turning point in the reform of Thailand's non-formal education system. This legislation repealed the Non-Formal and Informal Education Promotion Act B.E. 2551 (2008) and officially elevated the status of the "Office of Non-Formal and Informal Education (ONIE)" to the "Department of Learning Encouragement (DOLE)" on May 18, 2023, under the jurisdiction of the Ministry of Education. This structural reorganization establishes the Department as a juristic person, providing enhanced administrative agility in managing budgets, resources, and policies. It enables a more comprehensive and efficient approach to non-formal education, ensuring flexibility and responsiveness to the needs of modern learners. The core mission of the Department is to organize, promote, and support diverse and intensive learning opportunities. This reform serves as a strategic response to the economic, social, and technological transformations of the 21st century. Its primary objective is to build a flexible and accessible learning system that caters to learners of all ages while upholding the values of lifelong learning. Furthermore, it aims to elevate academic administration standards to drive proactive learning missions forward effectively.

Keywords: Department of Learning Promotion, Academic Administration, Proactive Management, Restructuring

บทนำ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ถือเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือการส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ ทุกเวลา อย่างเท่าเทียมกัน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับส่วนกลาง ภูมิภาค ไปจนถึงระดับพื้นที่ เพื่อจัดการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย อันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องภายใต้การขับเคลื่อนของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ได้มีการจัดและสนับสนุนการเรียนรู้ที่ครอบคลุมความต้องการของผู้เรียนใน 3 รูปแบบ หลัก ได้แก่ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เน้นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองซึ่งมุ่งเน้นการฝึกทักษะอาชีพ สร้างรายได้หรือเพิ่มทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ และ การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ สำหรับผู้ที่ต้องการได้รับประกาศนียบัตรหรือวุฒิการศึกษาอย่างเป็นทางการ ที่สำคัญที่สุดคือ พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้วางรากฐานของความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ โดยอนุญาตให้นำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และสมรรถนะที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบข้างต้น สามารถนำมาสะสมและ

เทียบโอนได้ผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรองคุณวุฒิ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การดำเนินการดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการรับรองความรู้ที่ได้จากประสบการณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมให้คนไทยเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษานอกระบบและการเรียนรู้อัตโนมัติในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและกลุ่มประชากรเปราะบางที่ยังขาดแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับบริบทของตนเอง นอกจากนี้ การจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านอาชีพ วิถีชีวิต และศักยภาพของชุมชนได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้การเรียนรู้ไม่สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ได้สร้างความท้าทายใหม่ที่ระบบการศึกษารูปแบบเดิมไม่สามารถรองรับได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งโครงสร้างการบริหารแบบรวมศูนย์ในอดีตยังมีข้อจำกัดด้านความคล่องตัว ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้ทันท่วงที จึงเกิดความจำเป็นในการปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและกระจายอำนาจสู่ระดับพื้นที่ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา และรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทของครูและบุคลากรให้เป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ การบูรณาการความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การปรับโครงสร้างสู่การบริหารงานวิชาการเชิงรุกจึงเป็นมาตรการสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ ยกกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในระยะยาว

การปรับโครงสร้างสู่กรมส่งเสริมการเรียนรู้เกิดจากความจำเป็นในการปฏิรูประบบการศึกษานอกระบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ได้กำหนดกรอบแนวคิดใหม่ที่มุ่งให้ประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม ครอบคลุม และต่อเนื่องตลอดชีวิต การยกระดับจากหน่วยงานเดิมสู่การเป็นกรมที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการงบประมาณ ทรัพยากร และนโยบาย ทำให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หลากหลาย และเชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และคุณวุฒิทางการศึกษา รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และบริหารงานอย่างเป็นระบบ อีกทั้งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ดังนั้น การปรับโครงสร้างดังกล่าวจึงมีเหตุผลสำคัญเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาดูตลอดชีวิต

เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการเชิงรุก และพัฒนาศักยภาพประชาชนให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างยั่งยืน

โครงสร้างองค์กรด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญจากระบบการศึกษานอกระบบแบบเดิมสู่การบริหารงานวิชาการเชิงรุกที่ตอบสนองต่อบริบทของสังคมยุคใหม่ โดยจะอธิบายถึงที่มาและความจำเป็นของการปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความคล่องตัว สามารถบริหารจัดการงบประมาณ ทรัพยากร และนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งนำเสนอเป้าประสงค์ อำนาจหน้าที่ และบทบาทของหน่วยงานในแต่ละระดับ ตั้งแต่ส่วนกลาง ระดับจังหวัด สถานศึกษา จนถึงระดับตำบล ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยง การจัดการเรียนรู้กับบริบทพื้นที่อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ บทความยังวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหาร ครู บุคลากร และภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นการเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ยังให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกช่วงวัย อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในอนาคต

เป้าประสงค์ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้

1. ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาค มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ สอดคล้องตามศักยภาพ มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นของโลกยุคใหม่
2. ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับบริการทางการศึกษาและบริการทางการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ผู้บริหาร ครู และบุคลากร เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ มีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพหรือมาตรฐานตำแหน่ง
4. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา
5. ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

อำนาจและหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามโครงสร้างใหม่

1. จัดให้มีส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาหลักสูตร โปรแกรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรม รวมทั้งหลักสูตร โปรแกรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หน่วยงานอื่นจัดทำไว้มาใช้ประโยชน์ได้

2. จัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งร่วมกับภาคีเครือข่ายในการติดตาม ตรวจสอบ ให้คำแนะนำ และประเมินผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

3. จัดให้มีส่งเสริม และสนับสนุนให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้

4. จัด ส่งเสริม และสนับสนุน การเรียนการสอน สภาพแวดล้อม ตลอดจนเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อให้คนพิการหรือบุคคลซึ่งมีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถเรียนรู้ได้โดยสะดวกและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้อย่างเท่าเทียม ทัวถึง และเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควร

5. ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ และทุกเวลา รวมทั้งประชาสัมพันธ์ที่ใช้ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

6. กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการออกประกาศนียบัตร วุฒิบัตร หรือหนังสือรับรอง ความรู้ให้แก่ผู้เรียนตามมาตรา 14

7. ดำเนินการเทียบระดับการศึกษา การเทียบเคียงหรือเทียบโอนผลการเรียนตามมาตรา 14

8. จัดทำหลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของหน่วยจัดการเรียนรู้หรือภาคีเครือข่าย

9. ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะของบุคลากรซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และแนะแนวการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาได้

10. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือที่มีกฎหมายอื่นกำหนด

บทบาทของหน่วยงานระดับต่าง ๆ ในการขับเคลื่อน ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้

กรมส่งเสริมการเรียนรู้

1. กำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาระดับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและชัดเจน

2. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานสากล สอดคล้องกับพัฒนาการของโลกและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนทุกช่วงวัย และตอบเจตน์ความต้องการของประเทศ

3. พัฒนาระบบการเทียบระดับการศึกษา เทียบเคียงหรือเทียบโอนผลการเรียน ส่งเสริมการประเมินสมรรถนะ ตามมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพ

4. จัดรูปแบบการเรียนรู้ผ่านระบบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ สะดวก ไม่จำกัดเวลาและสถานที่

5. จัดให้มีระบบและกลไกการทดสอบ การวัด การติดตาม และประเมินความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของผู้เรียน รวมทั้งการให้บริการทางการศึกษา การเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลประชาชนผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

6. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบที่หลากหลายตามความต้องการความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย

7. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกฝนทักษะชีวิต ทักษะอาชีพให้กับประชาชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น ภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

8. ขยายโอกาสทางการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ประชาชนในทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย

9. ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพมีความหลากหลายสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง

10. ยกกระดับมาตรฐานคุณภาพครู พัฒนาครูให้เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้แนะนำ และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้กับผู้เรียน มีความรู้ ความเข้าใจและทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

11. จัดให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ รวมทั้งจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของผู้เรียน และข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัด

จัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ บริบทของท้องถิ่นและแผนการศึกษาแห่งชาติ

1. รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของภาคีเครือข่ายประกอบกับการจัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

2. วิเคราะห์และจัดทำข้อมูลด้านบริบทและศักยภาพของพื้นที่ด้านการผลิต การประกอบอาชีพ การรับบริการเพื่อกำหนดความต้องการในการพัฒนาคนในแต่ละพื้นที่ จัดทำฐานข้อมูลด้านอาชีพที่สอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่น

3. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน ประชาชน ในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพและบริบทของพื้นที่

4. ส่งเสริม สนับสนุน ร่วมมือกับทุกภาคส่วน ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่ และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนผ่านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีมาตรฐานและหลากหลาย

5. ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านในกระบวนการจัดการเรียนรู้ และมีการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. ส่งเสริมการพัฒนาครูให้เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้แนะนำ และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สถานศึกษา

1. พิจารณาแผนการส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดนำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้และแนะนำในการปฏิบัติหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล และศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ในด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

2. ประสานความร่วมมือและแนะนำการจัดการเรียนรู้ของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ปัญหาในพื้นที่อย่างยั่งยืนและเป็นในทิศทางเดียวกัน

3. สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ หรือภูมิปัญญาให้แก่ประชาชน

4. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้และพัฒนาอาชีพ แนะนำอาชีพและจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพตามหลักสูตร

5. ส่งเสริม สนับสนุนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนใน และชุมชน เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างการตระหนักรู้ให้แก่ผู้เรียน ประชาชน ทุกกลุ่มเป้าหมาย

6. จัดทำข้อมูลและสารสนเทศรายบุคคลของผู้เรียนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

7. ส่งเสริมการพัฒนาครูให้เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้แนะนำ และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

8. ประสานความร่วมมือและแนะนำการจัดการเรียนรู้ของภาคีเครือข่ายในพื้นที่

ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล/แขวง

1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลความต้องการ/ความจำเป็นด้านการเรียนรู้อื่น ๆ

2. สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้หรือภูมิปัญญาให้แก่ประชาชน

3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทักษะความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะชีวิต และคุณธรรม จริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์การพัฒนานวัตกรรม ทักษะในการทำงาน ทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะด้านสังคมและความรับผิดชอบ

4. จัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

5. วัดและประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้และนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

6. ส่งเสริม สนับสนุนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มสนใจ และชุมชน ที่สอดคล้องกับการสร้างจิตสำนึก เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างการตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย

7. จัดทำข้อมูลและสารสนเทศรายบุคคลของผู้เรียนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

คณะกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด

1. พิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำ และให้ความเห็นชอบแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

3. ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดทำให้มีและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในพื้นที่จังหวัดให้สอดคล้องกับแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

4. ติดตามการดำเนินงานในการส่งเสริมการเรียนรู้ของหน่วยจัดการเรียนรู้และภาคีเครือข่ายให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัด

หน่วยงานต่าง ๆ และภาคีเครือข่าย

1. จัดให้มีการพัฒนาศักยภาพ ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้กับคนทุกกลุ่มทุกอาชีพให้ได้รับการฝึกฝนทักษะที่สนใจหรือถนัด

2. ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. มีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ให้คำแนะนำและประเมินผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566

4. สนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ทุกเวลา เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5. ร่วมกันจัดหรือส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนมีนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดให้มีแหล่งส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ในชุมชน

บทบาทหน้าที่ของบุคลากรกรมส่งเสริมการเรียนรู้สู่การบริหารงานวิชาการเชิงรุก

1. บทบาทและหน้าที่ด้านครู

บริบทของการบริหารวิชาการเชิงรุก ครูในกรมส่งเสริมการเรียนรู้ต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนแบบดั้งเดิมไปเป็นผู้ออกแบบผู้แนะนำและผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

1.1 ครูออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของโลกและความต้องการของผู้เรียนทุกช่วงวัย

1.2 ครูแนะนำและอำนวยความสะดวกทำหน้าที่แนะนำผู้เรียนในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิต รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ครูต้องพัฒนาทักษะดิจิทัล ต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถใช้คอมพิวเตอร์และไอทีในการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนา ทักษะความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้แก่ผู้เรียน

1.4 ครูต้องมีการรวบรวมข้อมูล จัดทำข้อมูลและสารสนเทศรายบุคคลของผู้เรียนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2. บทบาทและหน้าที่ด้านผู้บริหารผู้บริหาร

ในทุกระดับ (กรม จังหวัด สถานศึกษา) มีหน้าที่เป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้วางแผนยุทธศาสตร์ และผู้กำกับ ดูแลคุณภาพ เพื่อให้เกิดการบริหารเชิงรุกในองค์กร

2.1 กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (ส่วนกลาง) ผู้ออกแบบนโยบายและนวัตกรรม กำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและชัดเจน พัฒนาระบบ เทียบระดับการศึกษา เทียบโอนผลการเรียน และส่งเสริมการประเมินสมรรถนะ

2.2 สำนักงาน สกร. ประจำจังหวัด วางแผนเชิงพื้นที่จัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ของจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนกรมและ บริบทของท้องถิ่นวิเคราะห์และจัดทำฐานข้อมูลด้านบริบทและศักยภาพของพื้นที่ เพื่อกำหนดความต้องการในการพัฒนาคน

2.3 ศูนย์การเรียนรู้ระดับอำเภอ จัดการวิชาการและผู้ประสานงาน พิจารณาแผนจังหวัดมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ และแนะนำการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล ในด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่จำเป็น

2.4 ต้องมีการพัฒนาบุคลากรผู้นำด้านสมรรถนะ ส่งเสริมและจัดส่งบุคลากรเข้าร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารและภาวะผู้นำ และนำแนวคิด สมรรถนะ มาใช้ในการพัฒนาเป็นรายบุคคล

3. บทบาทและหน้าที่ด้านภาคีเครือข่าย

ภาคีเครือข่ายถือเป็นกลไกสำคัญในการขยายโอกาสการเรียนรู้ให้เข้าถึงได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ทุกเวลา ผ่านการร่วมจัด สนับสนุน และตรวจสอบการเรียนรู้

3.1 หน่วยงานต่าง ๆ และภาคีเครือข่าย พัฒนาศักยภาพเฉพาะด้าน จัดให้มีการพัฒนาศักยภาพทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ให้กับคนทุกกลุ่มทุกอาชีพ ให้ได้รับการฝึกฝนทักษะที่สนใจหรือถนัด

3.2 สนับสนุนทรัพยากร สนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา หรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ทุกเวลา

3.3 ถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาคีเครือข่าย มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.4 คณะกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด ผู้กำกับและผู้ให้คำแนะนำ พิจารณา ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำ และให้ความเห็นชอบแผนของจังหวัด ติดตามการดำเนินงาน ให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแผน

4. บทบาทและหน้าที่ด้านบุคลากรในสถานศึกษาอื่น ๆ

บุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล/อำเภอ มีบทบาทสำคัญในฐานะ นักปฏิบัติการเชิงพื้นที่และผู้เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างฐานความรู้ ที่เข้มแข็ง

4.1 ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล/อำเภอ นักรวบรวมข้อมูลชุมชน รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลความต้องการ/ความจำเป็นด้านการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อนำมาวางแผนการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม

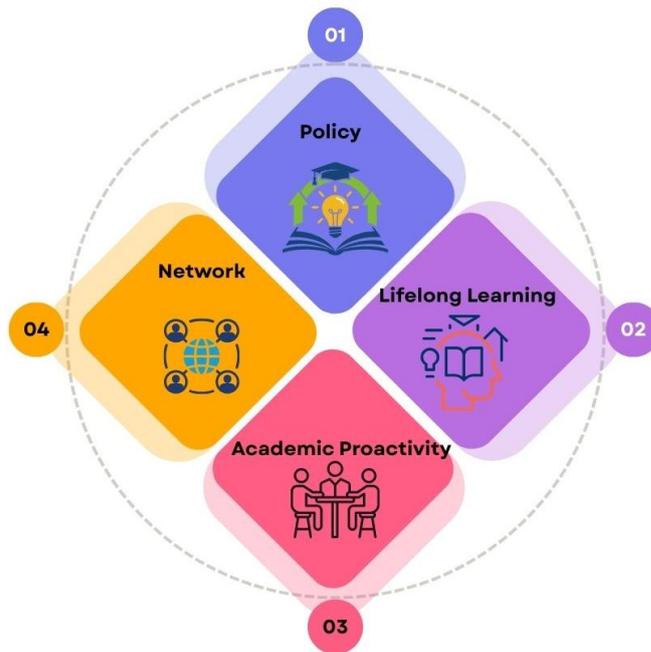
4.2 ผู้นำชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคีเครือข่าย ในการส่งเสริมการเรียนรู้

4.3 ผู้จัดกิจกรรมเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทักษะชีวิต และคุณธรรม จริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์

4.4 บุคลากรสนับสนุน (ทุกระดับ) ผู้พัฒนาประสิทธิภาพงาน ต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถปฏิบัติงานแทนกันได้ โดยการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานและปรับปรุงกระบวนการงานให้บริการที่สำคัญให้สั้น กระชับ เพื่อผลิตผลงานที่รวดเร็วและถูกต้อง

องค์ความรู้จากการศึกษา

การปรับโครงสร้างสู่การบริหารงานวิชาการเชิงรุก พบว่า การขับเคลื่อนการส่งเสริมการเรียนรู้ในโครงสร้างใหม่สามารถอธิบายเป็นกรอบแนวคิดแบบบูรณาการ 4 องค์ประกอบ ซึ่งเรียกว่า “PLAN Proactive Learning Administration Framework” ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย (Policy) การขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การบริหารเชิงรุก (Academic Proactivity) และเครือข่ายความร่วมมือ (Network) และ ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่ระดับส่วนกลางถึงระดับพื้นที่

1. การกำหนดนโยบายและทิศทาง (Policy: P)

เป็นการกำหนดกรอบนโยบาย แผน และมาตรฐานการเรียนรู้จากส่วนกลาง เพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยมุ่งให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม

2. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning: L)

มุ่งจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิ การพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นความยืดหยุ่น เรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา และสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

3. การบริหารงานวิชาการเชิงรุก (Academic Proactivity: A)

เป็นการวางแผนและดำเนินงานล่วงหน้าโดยใช้ข้อมูลพื้นที่ เทคโนโลยีดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นบทบาทใหม่ของครูและผู้บริหารในฐานะผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Network: N)

อาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันจัดการเรียนรู้ สนับสนุนทรัพยากร และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ ทำให้การเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชน

การบริหารงานวิชาการเชิงรุกจะเกิดประสิทธิผลได้ต้องอาศัยการบูรณาการทั้งนโยบาย การเรียนรู้ตลอดชีวิต เครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารที่ยืดหยุ่น ซึ่งจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ยกระดับคุณภาพผู้เรียน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ มีการปฏิรูประบบการศึกษานอกระบบครั้งสำคัญ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน มีโครงสร้างการทำงานที่ทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการเรียนรู้ที่หลากหลายของประชาชน การเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานวิชาการจาก กศน. สู่กรมส่งเสริมการเรียนรู้จึงเป็นโอกาสสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิตของคนไทย เป็นการกระจายอำนาจการใช้เทคโนโลยี และการสร้างความร่วมมือหลายภาคส่วน จะช่วยให้ระบบการศึกษามีความยืดหยุ่นทันสมัยและตอบโจทย์ความต้องการของสังคมในอนาคต โดยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงาน โดยเฉพาะงานวิชาการที่กรมส่งเสริมการเรียนรู้มีหน้าที่จัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ (1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง (3) การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ จึงทำให้ข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนบริบทของตนเอง ให้อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างโปร่งใส เท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ ในการให้บริการทางการศึกษากับประชาชนไทยได้อย่างเท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2553). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2555). คู่มือการดำเนินงานการศึกษา นอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: รัชชการพิมพ์.
- กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2567). แนวทางการจัดการเรียนรู้หลักสูตรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2567. กรุงเทพฯ: รัชชการพิมพ์.
- กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2568). แผนการส่งเสริมการเรียนรู้ (พ.ศ. 2568–2570) ของกลุ่มส่งเสริมการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเรียนรู้.
- กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2568). แผนพัฒนาบุคลากรกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเรียนรู้.
- ไพบูลย์ ปัญญายุทธการ. (2568). การทำงานเชิงรุก. สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2568, จาก <https://www.knowledgetraining.com>
- เลิศชาย ปานมุข. (2566). พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2568, จาก <https://drive.google.com/file/d/11kk2n-fauyrGri2rKYLrFhbtXVbByO2y/view>